

آیت اللہ حسین نوری

دراہ ریشہ کن ساختن فقر

خمودی و در نتیجہ، عقب ماندگی اقتصادی می گردد در بحث گذشته سخن گفتیم. اکنون به بررسی موضوع دیگر می پردازیم.

فقر خودساخته و ناشی از تنبلی و تن آسانی

باید دانست که هیچ مکتبی به اندازه مکتب پر بار و انسان ساز اسلام مردم را به عمل و فعالیت دعوت نکرده است بطوریکه اگر بیگونیم دعوت به کار و فعالیت و کوشش و تلاش مداوم یکی از امتیازات روشن این دین الهی است سخنی درست گفته ایم.

در قرآن مجید صدها مرتبه پس از ذکر این موضوع که ایمان بخداوند یکی از پایه های اصلی سعادت و کمال انسانها است. از عمل صالح یعنی عملی که شایسته انسانیت انسانها است سخن به میان آمده و این موضوع پایه دیگر کمال و سعادت آنها معرفی شده است.

در احادیثی نیز که از حضرت رسول اکرم «ص» و اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام صادر گردیده و بیانگر منطق حیات بخش اسلام است «عمل» یعنی کار منشأ شرف و فضیلت و تکامل و

در بررسی علل و ریشه های «فقر» گفتیم که از یک دیدگاه واقع بینانه می توان این علل و عوامل را به ۶ مورد اصلی و کلی تقسیم کرد:

۱- فقر ناشی از جهل و عقب ماندگیهای فرهنگی.

۲- فقر خودساخته که ناشی از تنبلی و تن آسانی است.

۳- فقر طبیعی و ناشی از ناتوانیهای جسمی و روحی.

۴- فقری که از اسراف و زیاده روی بها زائیده می شود.

۵- فقر سرمایه داری و ناشی از سیاستهای امپریالیستی و استعماری.

۶- فقر استعماری ناشی از ظلم و زور و تحمیلات قدرتهای بزرگ استکباری.

باید بدانیم که دین اسلام برای ایجاد یک جامعه مستقل و قدرتمند اسلامی و ریشه کن ساختن فقر و گرسنگی، این ریشه های زیانبار را بطور کلی می خشکاند و راه جلوگیری از پیدایش و رشد آنها را ارائه می کند.

ما بتوفیق خداوند متعال درباره موضوع اول یعنی فقر فرهنگی بمعنای طرز تفکرها و برداشتها و جهان بینی های مخصوصی که موجب تخدیر فکری و

فاجعه بزرگ بشریت

استقلال و عزت انسانها قلمداد شده است.

اساس و فلسفه این همه تاکید و تذکر نیز روشن است چه اینکه مواد لازم زندگی انسانها از خوراک و پوشاک و مسکن و مرکب و دارو و دوا و بطور کلی لوازم صنعتی و غیر صنعتی در روی زمین آماده و مهیا خلقت نشده است و از طرفی می دانیم دامنه این احتیاجات نیز بسیار وسیع است و این انسان است که باید از طرفی با تکاپو و تلاش خود به مواهب خداداد و استعدادهای سرشاری که دست آفرینش در این جهان بوجود آورده است پس ببرد و از سوی دیگر با بازوی کارخود این استعدادها را شکوفا سازد و از این مواهب و منابع مواد لازم زندگی را استخراج کند. تا در نتیجه زندگی ای که شایسته انسانیت انسانها است فراهم گردد.

و مطلب مهمی که در این مورد توجه به آن شایان اهمیت است این است که دین مقدس اسلام برنامه این موضوع را طوری تنظیم می کند که علاوه بر اینکه به جنبه های اخلاقی و فرهنگی و سیاسی مسلمانان نیز لطمه ای وارد نمی شود، امکانات اقتصادی را در راه تهذیب اخلاق و تعالی فرهنگ و پیشرفت امور سیاسی بسیج می کند و این موضوع یکی از ویژگیهای روشن مکتب اقتصادی اسلام است.

بنابراین هرگونه تنبلی و تن آسانی در امور اقتصادی که موجب فقر و عقب ماندگی و بی آمدهای دیگر می گردد از نظر اسلام خطائی است بزرگ که نتیجه ای جز ضعف و سقوط نخواهد داشت.

در اینجا برای پی بردن به منطق تحرک آفرین اسلام لازم است نمونه هایی از احادیث پرفضیلت اهل بیت علیهم السلام را در ضمن چند فصل مورد مطالعه قرار بدهیم:

۱ - هذقت از خواب زیاد و بیکاری

حضرت صادق علیه السلام فرمودند: «خداوند خواب زیاد و فراغت زیاد را دشمن می دارد» فلسفه این موضوع روشن

است زیرا که خواب و فراغت فقط باندازه ای که موجب رفع خستگی و تجدید نشاط باشد لازم است ولی از این اندازه که بگذرد مخصوصاً برای افراد جوان بویژه اگر با امکانات مالی نیز همراه باشد موجب تباهی اخلاق و فساد خواهد بود، شاعر عرب زبان می گوید:

إِنَّ السُّبَاتَ وَالْقِرَاعَ وَالْجِدَّةَ
قَلْبَدَةٌ لِلْفِتْرَةِ الْمُتَشَدِّةِ
یعنی جوانی و بیکاری همراه با تنگن

مالی، موجب فساد و تباهی سهمگین می گردد.

و نیز آنحضرت فرمودند: «خواب بیش از اندازه دین و دنیا را تباه می سازد».

۲ - نکوهش از کسالت و تنبلی

حضرت باقر علیه السلام فرمودند: «من دشمن می دارم کسی را که نسبت به کارهای دنیای خود تنبل باشد و سپس اضافه کرد: کسی که در انجام کارهای دنیای خود تنبل باشد در انجام کارهای آخرت خود نیز تنبل خواهد بود».

حضرت صادق علیه السلام در نامه ای که به یکی از یاران خود مرقوم می داشتند این سه نکته را بیان فرمودند:

«۱- با علماء جدال مکن (با آنان با رعایت آداب اسلامی و تعظیم لازم صحبت و بقصد فرا گرفتن سؤال کن).

۲- با افراد سفیه و سبک مغز سر بسر مگذار (که آنها تابع منطبق نیستند).

۳- در امور مربوط به زندگی اقتصادی هرگز تنبل و کسل مباش زیرا نتیجه تنبلی جز از دست دادن استقلال و نیز سربار دیگران بودن چیز دیگری نیست».

حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام می فرماید: «از تنبلی و واماندگی (یعنی زود خسته شدن) جداً بپرهیز که این دو تا باعث محرومیت تو از مزایای دنیا و آخرت خواهد شد.

حضرت امیرمؤمنان علیه السلام این واقعیت را که تنبلی چه نتیجه وخیمی بیار می آورد با این تعبیر بیان فرمودند: موقعی که موجودات این جهان بحکم

۲ - حضرت صادق علیه السلام می فرماید: «اگر شنیدی که حضرت مهدی علیه السلام فردا ظهور خواهد کرد باز امروز تو در فعالیت اقتصادی بکوش و بار زندگی خود را بدوش دیگران میانداز».

۳ - مفضل بن عمر می گوید: «حضرت صادق علیه السلام فرمود: تمام امکانات خود را بکار بیندازید و کلیه نیروهای خویش را بکار بگیرید تا خود کفا باشید و سنگینی بار زندگی شما بر دوش دیگران نیفتد».

۴ - و نیز حضرت صادق علیه السلام فرمودند: «هرگز در زندگی تنبل و تن آسا نباشید که در این صورت خود کفائی را از دست خواهید داد».

۵ - «زراره» که یکی از محدثین بزرگ و معروف می باشد می گوید: مردی به محضر مبارک حضرت صادق (ع) آمد و گفت من از انجام کار یدی عاجزم و نمی توانم با دست خود به تولید پردازم و تجارت هم بلد نیستم و به بسیاری از کارها نیز اقدام کرده ام ولی نتیجه ای نگرفته ام حضرتش باو فرمود: هرگز مایوس نباش و خسته مشو و برو هر چند به اینکه بار بر سر خود گرفته حمل کنی، مشغول کار و از مردم بی نیاز باش.

۶ - حضرت کاظم علیه السلام فرمودند: عزت، شرافت، عظمت و مهابت افراد مؤمن در این است که بطور کلی چشم خود را از آنچه در دست بیگانگان است بپوشند و در راه کسب استقلال خود بکوشند و به نیروهای خود متکی باشند^۱.

مطالعه و نظر فرار داد زیرا آنچه مهم است و نتیجه مثبت و مهم تری دارد این است که چنین روحیه ای در ملت مسلمان بوجود بیاید تا در نتیجه عموماً باین حقیقت ایمان بیاورند که لازم است خودشان در کلیه ابعاد زندگی اقتصادی چه کشاورزی چه دامپروری، چه صنعتی، بار زندگی خود را بدوش بگیرند زیرا روشن است تا استقلال اقتصادی به تمام معنا تأمین نشود استقلال فرهنگی و

سیاسی نیز فراهم نخواهد شد و نظر دین اسلام که همواره فرا راه مسلمانان نور می بخشد این است که آنها دارای عزت و استقلال همه جانبه باشند. در این مورد نیز به نمونه هائی از کلمات آن پیشوایان بزرگ گوش فرا می دهیم:

۱ - حضرت پیغمبر اکرم صلی الله علیه وآله فرمودند: «ملعون است کسی که بار زندگی خود را بر دوش دیگران بیفکند».

جاذبه و سختیت با هم ازدواج می کردند یعنی: در کنار هم قرار می گرفتند «تنبلی» و «عجز» با هم ازدواج کردند و زائیده این ازدواج و وصلت چیزی جز «فقر» نگردد.

حضرت باقر علیه السلام فرمودند: «من کسی را هنگامی که یکی از راههای کسب و کار بر روی او بسته می شود در خانه می نشیند و راکد می ماند و برای بدست آوردن راههای دیگر به فعالیت نمی پردازد و حرکت نمی کند دشمن می دارم و افزود شما باید از راههای مختلف به فعالیت پردازید و هرگز بدون حرکت نمانید.

به «مورچه» بنگرید و ببینید که این حیوان چگونه از لانه خود قدم به بیرون می گذارد و برای تحصیل روزی به تکاپوی مداوم و خستگی ناپذیر می پردازد».

۳ - تشویق به تحصیل خود کفائی و استقلال اقتصادی

حضرت رسول اکرم «ص» و ائمه اطهار علیهم السلام در احادیث بسیاری مخصوصاً بر این مطلب تأکید دارند که باید یکی از اهداف مسلمانان در زمینه اقتصاد این باشد که بار زندگی خود را خودشان بدوش بکشند و بکوشند که سنگینی زندگی خود را به دوش دیگران نیفکنند و این همان مطلبی است که پس از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی ایران، به عنوان «خود کفائی» و «استقلال اقتصادی» مطرح است. البته این قبیل احادیث را نباید در محدوده یک فرد یا افراد خاصی مورد

۱ - در تنظیم این مقاله از جلد ۱۲ وسائل الشیعة و از جلد ۳ والی استفاده شده است.